

РАДА

газета політична, економічна і літературна
виходить щодня, окрім понеділків.
Рік четвертий.

Адреса редакції і контори:
у Києві, Велика Підвальна вул. д. 6,
біля Золотих воріт.
Телефон редакції 1458.
Телефон друкарні 1069.
Умови передплати на р. 1909.

на рік	11 м.	10 м.	9 м.	8 м.	7 м.	6 м.	5 м.	4 м.	3 м.	2 м.	1 м.
6.	5.70	6.20	4.75	4.25	3.75	3.25	2.75	2.25	1.75	1.25	0.50

Передплата на рік можна вилучувати частками: в 2 строки: на 1 янв. 3 карб., 1 на 1 апр. 8 карб., в 3 стр.: на 1 янв. 2 карб., на 1 мар. 2 карб., 1 на 1 мая 2 к., або по 1 карб. на протяж. перш. шість місяців.
За границю: на рік 11 карб., на півроку 5 карб., 50 к., на 3 міс. 2 карб., 75 к., на 1 міс. 1 карб.
Передплата приймається тільки з і-го числа кожного місяця.
За зміну адреси 30 коп.

Автори рукописів повинні подавати свої прізвище і адресу. Редакція може скорочувати і змінити статі; більш статі, до друку негодяться, переходять у редакції 3 місяці і видаються авторам їх коптом, а літературні статі і дописи одразу знищуються. Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.
3 приводи надісланих до газети віршів редакція не листується.
Просьба авторів додержуватися правописку „Ради“.
Умови друкування оповісток:
За рядок петиту попередю тексту за перший ряд його місце платиться: за перший раз 40 коп., а далі по 20 коп.
За рядок петиту після тексту: за перший ряд 20 к., за другий—10 к. Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 10 к за ряд.

Городський театр. Дирекція С. В. БРИКІНА.
Сьогодні, 11-го сент., **„Травіата“**. Веруть участь: д-ки: Шид, Деліна, Пав-вистава. буде: Гаврилов, Місєнко, Бовалевський. Валет під оруд. д. Завесового. Початок о 7 1/2 г. веч. Завтра, 12-го сент., **„Пиковая дама“**. Веруть участь: д-ки: Валіська, Ірміва, Пумелінова, Чаїєва, Деліна, д. Орішківич, Каміонської, Макошак та інші. 13 і 14 сент., вистав не буде. Віктор, 15-го сент., **„Русалка“**. Сер. 16-го сент., **„Евгеній Онїгін“**. Скоро буде поставлена в 1-й раз з повною новою обстановкою **„Хованщина“** опера Мусоргського. Квитки на всі вистави продаються в касі театру щодня від 10-ти г. ранку до 2-х г. дня і від 5 г. в. до кінця вистави.

Театр „СОЛОВЦОВ“ Дирекція І. Е. Дуван-Торцова.
Сьогодні перша загально-доступна вистава в 28 раз **„Дни нашей жизни“**
(Любовь студента) на 4 д. Леоніда Андреева. Постановка Н. Е. Савинова. Початок о 8 г. веч. Ціна місц. значайні. Квитки продаються. Завтра, 12-го сент., **перша вистава п'єси П. Гасліча „Холопы“** 5 карт. сем. хрон. Кн. Плавунських-Плавунцових. Вся нова обстановка. Вед. 13 і Повед. 14-го сент., вистав не буде. Четв., 17-го, ціна звичайні, для переход. газ. „Кіевск. Вісти“, зменшів в 4-й раз **„Зимняя сказка“** на 5 д. В. Шекспіра. Нед., 20 сент., ранком по значно зменш. ціні вистава-лекція, Лектор І. М. Степанко **„М'язане“** сп. в дом. Безземелова.

Театр „СОЛОВЦОВ“ Дирекція І. Е. Дуван-Торцова.
Субота, 12-го сент., перша вистава п'єси П. Гасліча **„ХОЛОПЫ“**
1-998-1

Г. Боссе.
М. В. Бочаров.
П. І. Цесевич.
Н. А. Арцибашева.
Є. Д. Воронець.
О. А. Шид.
Л. Стефанеско
(цимбаліста).

Нову запис артистів Київської опери
одержано на двохбачних грамофон. пластинках
Т-ВА
Інтернаціональ Екстра-Рекорд.
В головному деп. музичних струментів і нот
Г. І. ІНДРЖИШЕКА
Хрещатик, № 41. пок. 898-26

Потрібен вчитель математ., українець, в середню хліборобську школу. Листово звертатись: Київ, Бескипська, 8, квітень В. С. 5 99-2

Товариство „Просвіта“ у Києві.
Вийшла з друку нова книжка **„ПРАЦЯ ТА КАПИТАЛ“**
В. С.
3 польської мови переклад П. Є.
Ціна 8 коп.
Продається по всіх українських книгарнях. Склад видання: в „Просвіті“ Київ, Троїцька площ., Народн. дім і в „Українській Книгарні“, Беззвіська, 8. 00-999-1

Контроль в товариських крамницях.
Цілком правдиво д. Олександрович називає брак контролю в товариських крамницях „лихом кооперації“ і цілком слушно він знає мову про це. Питання це тепер саме набирає величезної ваги бо воно складне, трудне і разом з тим відіграє значну роль в житті наших товариств. Не один ще кооперативний з'їзд буде розглядати це питання і не одному ще доведеться вжити чимало праці, щоб запобігти цьому „лиху кооперації“. І на жаль, у нас з'їзди заступників товариських крамниць, коли обмірковували питання про впорядкування внутрішнього, економічного життя товариств, теж була мова про контроль в них. Промовці підкреслювали його велику вагу, вказуючи, що від певного контролю в крамницях залежить їх розвиток, їх добробут, що як певний контроль забезпечує товариствам добрі зарібки, так відсутність його доведе не одно товариство до шпанаду і загибну. І ці застереження правдиві, як про це свідчать ті сумні з'їзди, що смерть того чи іншого товариства, що подають газети. Можна вказати при нагоді хоч би, наприклад, на свіжущі могили товариської хохорковської крамниці на Київщині. Ця крамниця зазмерла, як повідомлялось в „Раді“, виключно через недогляд над адміністрацією товариства. Особливо того контролю треба, на нашу думку, в потребительних крамницях по селах, де кооперативні тільки що починають ширитися, де так мало ще вони мають своїх прихильників, де симпатії до них селян ще такі непевні, де доводиться працівникам на цим полі чимало праці покладати, щоб розбу-

рівнянню з покладеною в книжці. Хто ж заборонить тому ж прикащику тільки ще старанніше піраховувати свої власні прибутки і зачасу виймати їх з скарбниці? А йому ж заостатки і не доміряться селянам. Ні, вищезазначеного догляду не досить для прикащика. Тут потрібне постійне і пильне око, що слідувало б і за вагою, і за мірою, і за ціною краму. Цього почасти, як каже практика деяких товариств, можна досягти, тримаючи прикащика.

Таким чином, можна досягти певного контролю, як над прикащиком, так і над касиршею, бо касирша доглядає прикащика і навапки. І до свід. деяких молодих товариств свідчить, що це дійсний спосіб контролю. Такі товариства зазначають, що, як тільки вони ввели його—значно побільшили їх прибутки. Радять вони тримати кочка касирш, котрі і дешевше обходяться, і їм трудніше порозумітися з прикащиком.

Касирша повинна бути з чужого села і не з того, звідки прикащик. Тоді повинні бути чекові книжечки, касирша повинна мати щоденник, де вона занотовує всі прибутки і видатки за кожний день, а також і справоздання своє перед адміністрацією крамниці. Та чи ж можуть всі товариства тримати касирш? Коли мати на увазі всі можливі наслідки безконтрольного хазайнування прикащика для товариської крамниці і вважати таку форму контролю над ним єдино можливою за наших часів, то лишається виванити її за потрібну для усіх товариств.

ПО РОСІІ.

— Півно. „Р'учь“ оповідає про таку подію. Оце недавно віленський окружний суд присудив чотири чоловіки до шибениці. Обвинувачено їх в тому, що 14 юня вони втікали з тюрми, а підчас цієї втечі вбито двох тюремних надзирателів і 7 арештантів з тих, що тікали. Обороняв двох підсудних генерал І. Дроздович. Цей генерал після присуду і послав телеграму до головного військово-судового управління та до головного військового прокурора Остен-Сакена. В телеграмі він прохав припинити виконання кари над двома підсудними і переглянути знову їх справу. Як би цього не могли зробити ці інституції, то генерал прохав удатись в цим до міністра, або подати прохання Цареві. Тамчасом всі смертні присуди за твердив генерал Гершельман. А 3-го сентября всіх прирешдженних було покарано на смерть. І як на сміх—через добу в Петербурзі одержано було телеграфний приказ командуючому військом—припинити виконання присуду над тими, за кого прохав генерал Дроздович. Та приказ цей не застав вже живими тих, кому ніс життя.

— Скільки обходиться московська поліція? „Русск. Відомости“ заводять цифрові відомости про те, скільки йде грошей на содержание московської поліції. Виходить, що міністерство внутрішніх справ прохав на цю справу 2.442.000 карб. З цього числа на содержание сикської поліції йде—94.820 карб., на арештний стіл—52.170 карб., участкове управління—485.750 карб., поліцейської сторожу—1.468.490 карб., поліцейського запаса—75.840 карб., служителей—114.880 карб., кіно-поліцейської сторожі—110.200 карб.

— З робітничого життя. Біля Москви чотири місяці тому заснували фабрику „Вискоза“, яка виробляє штучний шовк. Кинулись на фабрику робітники в надії на добрий зарібток, та зараз же і осіклись. Фабрика платила 30 коп. за робочий день. Мало того. На фабриці люди мруть, як мухи в-осени. І от тепер кругом тільки й розмови, що про фабрику. Тепер фабрика припинила свою роботу через вибух, який наробиє багато шкоди фабриці. І от тільки зараз виявляється, в яких обставинах доводилося працювати робітникам на фабриці. Виявилось, що це не фабрика була, а ситуація каторга. Мало того, що робітники мало платили, а ще й труїли їх. Жорстокість на фабриці була невичайна. Один робітник каже: „за саму маленьку недбалість штрафували. За 30 коп. в день возилося з отрутою. Капне тобі отрута на руку—руку вилупали, капне на тоб'—шкуру пропалити і тіло попече. Надахнається отруеного повітря і приходило додому, наче вчаді. Все тіло болить. В очах ріже. В багатьох робітників во-

лося на голові почали облизати. Люде досвідчені заповідали нас, що через три роки такого життя люде не витримують—вмирають. Не можуть витерпіти в такому повітрі. Все воно отруєне. Свіжа людина не може півгодини пробути на фабриці. Зараз на адміністрацію фабрики подаво кілька прозів. Це робітники вимагають плати за збережене здоров'я. Тепер робітники бояться йти на фабрику, хоч би їм давали і по 30 карб. на день. Та їм давали і по 30 карб. на день. Та голод не свій брат—примусить. „Р. У.“ повідомляє, наче б то адміністрація і не дозволила далі калчати люде на цій фабриці.

— Винищують багатства. Вої великі заводчики, посесори та власники земель очевидно ліквідують свої діла на Уралі. Все це робиться, як кажуть „Б. В.“, на спіх. І в першу голову стараються вони винищити те, що зараз можна забрати і продати—ліса. Сотні тисяч гарних лісів—багатства Уралу—гинуть під сокирою всяких крушників. Надто поспішаються брати Демидови, що мають свої заводи. Ці добродії замісь добути металу—рубляють ліс. За ту зиму вивезено 13.000 сажнів дров і стільки саме лишилося ще в лісі заготовлених. За великими панями пішла і дрібнота, всі шахраї, які гондують лісом. Воми закупили величезні ліси: кілька десятків тисяч десятин. Взяли вони їх за допомогою селянського банку на виплат на 55 1/2 літ. Міркують собі так: ліс продати, а грошки скопати по кешенях. Банкові буде доволі й того, що він забере в них потім навад голу землю за невиплачені гроші.

— Чернець Іліодор. „Царик. Вісти“ оповідає, як виганяв „чорта“ іеромонах Іліодор з одної жінки, слабой на нерви. На першу Пречисту підчас молебня одна жінка, давно вже слаба на нерви, почала кричати і кидатися по церкві. Тут зараз увисел до неї о. Іліодор і захопився вичитувати над нею з требника так звані „ваклинарельні молитви“. Прочитавши трохи з требника, о. Іліодор поклав на голову недужої руки та й почав питати: „кто ти?“ Жінка нескуро одповіла: „Григорій“ „Виходь зені!“—авелів чернець. „Не вийду“—одповіла вона. Отак він розмовляв кілька разів. „Я велю тобі—цилуй хреста!“—„Не хочу!“ Довго трудився чернець і нічого з того не виходило. Кінець-кінцем жінка зомліла, як Іліодор побризкав її водою, зовсім затихла. Підчас цього закляття о. Іліодор дував рукою тім'я жінки і вперто дивився їй в очі. Розмова з „чортом“ була в них страшна. Трудно було розібрати, хто кричить дужче—Іліодор, чи „чорт“. Слаба падала на землю і трусилася, як звичайно буває при чорній слабості. Перед цим о. Іліодор так само виганяв „чорта“ з другої жєнщини, але той зовсім не слухався істинно-русского „повелителя“.

— Довголіття. В московську городську управу, як повідомляє „Рус. Сл.“, прийшов 118-літній дідусь і просив, щоб одіровадали його в рідне село. На вигляд дідусь був такий бадьорий, що в управі йому не повірили зразу. Переглянули документи і впевнились. Родився дідусь в рязанській губернії, в місті Михайлові. Йому було 20 років тоді, як на Москву прийшов „француз“; в 1812 році пан вівдав його на вчєння до крэмаря, але йому краще подобалося мандрувати і він мало не все життя своє промандрував по Росії та по чужих краях. 35 літ тому в дідуса відляло ногу, але мандрувати він не перестав: ходив на миліці. Тепер оце прийшов він до Москви з Києва.

— Темнота. В селі Кузьминському, рязького повіту, недавно в болоті найшли ікону. Пішла чулка, що це чудо. Почали правити молебні, акафісти. Ікону перенесли в каплицю, куди стали сходиться прочане. Почали шанувати і те болото, де знайшли ікону. Смердючу воду стали пити, вмиватися нею, прикладати до очей, чекаючи чуда. Прошло трохи часу, і виявилось, що ніякого чуда немає. Ікона опинилася в болоті через іграшки хлопців, „Злочинців“ вже відшукав врядин і „добре“ покарав. Отакі бувають чудеса, додають „Б. В.“.

— Життя засланців. Про життя засланців в Туруханщині нам пишуть: Наближається зима. Осінь, домова година почалася цього року дуже рано, 26-го юля. Засланці, що пігом ходять с'як-так, зачнуть одгядати, хто в драгати або своє, ще російське, або арештантське сіре, а хто роботящий або заможенський, той вбірається, як слід: зімою в кожух, або в парку—олений сір'як, а в дорогу зверху ще сокуй—наче сорочка з оленячої

шкуру, на голову шапку з вухами, а відлогою „випорток“, на ноги—бакарі оленячі мало не на всю ногу, а коло дому валлянки; в-осени та по весні—пальто й чоботи, а в роботу—бродні—прості чоботи такі, які дають тут переселенцям по в'язничках на зиму. Літом—ботяки, жакет, сорочка, бриль з сіткою від комарів. Ходять засланці бідно, нуждеано, їдять мало, більше рибу, та чай пьють, а живуть гуртом навіть по лазнях. Але той, хто одбірає пособіє від скарбу, хоч певний, що в його є хліб й до хліба і він собі вже ледячий до роботи, а за три-чотири роки засланця й зовсім зледячується. Що ж має той гершть, отой нещасний, позбавлений права засланцев-поселенця, хто не має жадної помічі? Страшно жити тому небащому. Жінці найгірше: котра пер, студиться й гине, котра голодує, пристає за жінку до чоловіка, а далі до другого, шає, пече, варить чуже, в найми йде. Чоловик поселенець з туги плаче безпорадний, пригнаним до админістративних засланищ, що дістають 15 карб. запомоги, рубає деревину в лісі зімою лотою, одгядний в арештантський полупубок лийх з чужою сокирою й бродні—на сміх лийх людам недобрам; літом возить груз і люде в човнах, наймається ловити рибу, стає робітником-наймитом, як на станку—в слободі є в кого, прикащиком до купця, лікарем, учителем та щоб ти-чому, аби закон не зачепити. А проте, той, хто зна реместо, не боїться нічого; наприклад, латині, про котрих слава пішла по всій Туруханщині, добре заробляють—кравець, тєся, слюсарь, коваль, годинникарь, швець, рибалка, навіть хлібороб. Хіба лікар один має гарний зарібток, а ті інші мучаться, а не живуть.

Справа про вбивство Герценштейна.

9 сентября в Кювенепе, у Фінляндії, розпочали знов справу про вбивство депутата Державної Думи М. Я. Герценштейна. Як відомо, союзники нахвальнося зробити там в день суду якусь незвичайну демонстрацію. Нічого з того не випало. Замість „сил“ союзників, було восього-на-восього а десяток союзників, які терлися біля Булацеля. Зате поліція в маленькій городок наведено було сила. Дубровина на суд не прибув. Він прислав своїх повірених: Булацеля та депутата Замисловського. Од удвои Герценштейнової виступає оборонцем Зарудний.

Позірені Дубровина. Суд визнає, що повірених Дубровина не можна допустити на суд через те, що Дубровина самого зобов'язано було явитись на суд. Ця постанова дуже не вполібає Булацеля. Як не змагався він—не помоглося.

Булацель нахвальнося. Коли судвіні своєю постановою що до Дубровина, Булацель почав уголоє робити якусь заяву. Голова суду його прийняв. Він не слухається. З крику його могли розібрати, що він скаржиться на міністерві Ш-гловитову. Здіймається крик. Голова, бажаючи втихомирити, робить перерву.

Підчас перерви голова наказає вивести Булацеля з залу суду. Коли підійшла поліція—Булацель почав кричати: „Не зачіпайте мене! Я російський дворянин“. Поліція намагався в'язти його, він не дається. Невеличкий гурток союзників хоче засюкити Булацеля. Коли поліцейські вхопили Булацеля і почали виводити, він крикнув: „Я живим в руки не дамся“ і схопився рукою за кешеню. Поліцейський надзиратель помітив це і, відвівши руку, витяг з кешені Булацеля револьвера. Тут Булацель обертається до суду і лагідно просить, щоб доводили йому сидіти в залі. „Я буду поводитись чємпо“, додає він тихо. Суд не згоджується і поліція виводат Булацеля в сіан. З сіней довго це чути, як кричить Булацель: „Ми їм покажемо! Ми приведемо 10.000 союзників! Довідайтесь про прізвище поліцейського“. Суд дозволяє Замисловському бути другим оборонцем Юєвкєвца-Красковського.

Обвинувачення проти Дубровина. Адвокат Зарудний формує обвинувачєння проти Дубровина. Він обвинувачує його в тому, що він являється одаєм з головних учасників організації вбивства Герценштейна. Зарудний вважає обвинувачєння проти Дубровина доведеним фактами і просить притягнути його до суду і зараз же арештувати. Разом з цим Заруд-

* Див. „Рада“ № 196.

ний підтримує обвинувачення проти Юсевича-Красковського та Ларічкіна. **Повіднення Ларічкіна.** Ларічкін знову малює всю картину вбивства, знає, що організатором і душею його був Дубровин. Взагалі повторяє своє попереднє оповідання. Револьвер і панцир одержав він од Юсевича-Красковського, а Половцев вказав йому Герценштейна. З Дубровиним про вбивство він не балакає.

Повіднення Юсевича-Красковського. На протязі трьох годин Юсевич-Красковський оповідає про закладання союзу, про бові дружину і т. и. Всіма силами він намагався вигорідити „союз“, як незаконну організацію. В Фінляндії вони їздили, але лиш для догляду за революціонерами. Про вбивство він знав віби то тільки з газет. Далі Юсевич-Красковський намагався оговорити Ларічкіна.

Минуле Ларічкіна. З справи про підсудність Ларічкіна виявляється, що він судився вже за крадіжку, а зараз його шукають по справі за вбивство і за крадіжку. Тут оборонець Юсевича-Красковського Нікітін просить перенести справу до російського суду, бо ця справа тісно зв'язана з союзом руського народу. Суд відмовляє. Провіряють свідків. Всього явилось 20 душ. Коли оголошують список тих, що не явились, Юсевич-Красковський заявляє: „Жаль мої свідки не придуть в Фінляндію. Я міг би викликати Століпін та Щегловітова. Повіднення свідків одсунуто на другий день. Юсевич-Красковський надрукував в „Земцях“ одвертого листа, яким закликає російське дворянство випросити йому в Царя змогу судитися в російському суді.

До питання про абсентеїзм гласних київської міської думи.

Недавно в газеті „Кієвская Мысль“ було надруковано статистичні дані про одвідування гласних засідань київської міської думи. Цікаво зауважити, що абсентеїзм гласних—являє дуже давню і заготовану ще в XVIII в. Уже в ті часи визнавали велику шкоду від небажального виконання гласними обов'язків і з приводу цього робилися певні заходи, щоб примусити гласних обов'язково приходити на думські зібрання. Ось яку постанову зробила київська міська дума 25 септембля 1786 року.

„По указу Ея Императорскаго Величества кієвская обща градоудка дума, вмѣстѣ съ членами городского магистрата в вѣзмъ обществомъ согласно опредѣлили: какъ по обширности сего города ежегодно важные случаются градские дѣла, которые по 175 статьѣ Высочайшаго о городахъ положенія узаконенію разсматриваемы бытъ должны общественно, не рѣдкоже случаются, что за оповѣщеніемъ отъ господина градоудки главы по такимъ дѣламъ многие не тоію на вназначенный в оповѣсткѣ строкъ не приходятъ, но и вовсе в собранія не бывають; для того: сочинивъ именную реестръ, кто доліженъ в объемъ собранія бывать всякую субботу неотменно в началъ десятого часа, а по повѣсткамъ на строкъ въ оныхъ напи-

санный, равнѣ бы кто-либо съ такоуыхъ, имѣя необходимыхъ надобности и немогутства бытъ, далъ о себѣ запискою знать, или-бы бытъ въ отлучкѣ, прочесть оной для знанія въ полномъ собраніи, безъ сего-же не приеіма никакихъ оговорокъ, доліжны буды, яко непослушныя, поводно въ собрание прихолодіте по пятидесяти копѣекъ, а вовсе небывшіе по рублю на кладбищенскую градскую церковь безъ послабно уплативать“. (З книги постанов київської градської думи за 1786 рік). Підписалося під цією постановою 68 осіб.

Чому б і тепер не вживати такого способу до примушення недбалих гласних, тільки вже у відповідній для нашого часу валюті, а як же тепер не має „градской кладбищенской церкви“, то зібрані таким способом гроші повертати на стипендію у міських школах або й на отворення нових шкіл: грошей, здається, можна що року зібрати чималу суму.

ПО УКРАЇНІ. У КИЇВІ.

— В українському клубі в близькій середі розпочинаються, як було й торік, сімейні літературні вечірки і на першій пропонувано прочитати реферат „про національне відродження на Лівні“, складений Альхердом Бульбою. Читатиме сам автор-білорусь—по білоруському.

— **Смертний присуд.** 9 септембля в воєнно-окружному суді розглядали справу Тимофія Журавленка, якого обвинувачували за розбійство в лохвицькому повіті. Розглянувши справу, суд присудив Журавленка до смертної кари, ухваливши разом з тим прохати, щоб цей присуд було йому змінено на вічну каторгу.

— **Нарада в справі нового продовольчого статута** ухвалила постанову, якою губернські продовольчі капітали визнаються власністю тої губернії, якої вони належать; їх неможна змішувати до купи з капіталами інших губерній, щоб вже потім ділити нарівні між всіма; крім того, коли будуть не витрачені всі гроші з продовольчого капіталу, то ціми лишками зємство має право користуватися на різні корисні справи. Зємство також по своїй волі робить запомогу людноста підчас неврожаю, само признає розмір цієї запомоги і т. и. Нарада закінчила свою працю 8 септембля.

— **Товариство електротехніків.** 8 септембля відбулося установчі збори південно-західного товариства електротехніків. Вибрано президіум товариства і ухвалено прохати дозволу зміняти статут його.

— **На іхтіологічній виставці.** 9 септембля закінчилася іхтіологічна виставка, що улаштована була в ботаничному садку. 9 ж таки септембля було оголошено реєстр осіб, яким присужено нагороди: малу золоту медаль одержали—д.д. С. С. Кауфман і Новицький, велику срібну медаль—д.д. Лапца, Філіпович і Якубовський, малу срібну медаль—д.д. Венард і бронзову медаль—д. Дзенькевич і бр. Пастихови.

— **М. І. Мурашко** (†). 9 септембля в Бучі помер художник-пейзажист Микола Іванович Мурашко, з ініціативи якого засновано в Києві першу малярську школу.

— **Справа П. Смирнова.** 9 септембля в київській судовій палаті розглядалася в апеляційному порядку справа відомого дірктора неіснуючої гімназії і колишнього учителя київської духовної семінарії, П. Смирнова. Як відомо, Смирнова позивали до суду за те, що він, добувши собі дозвіл заснувати гімназію, але навспражки не заснувавши її, продав свідцтва. За це його присуджено було на місяць в тюрму. Прокурор подав скаргу з приводу цього присуду і справу перенесено було в судову палату, яка засудила тепер Смирнова на 6 місяців в тюрму.

— **На виставці бжільництва.** 9 септембля експертна комісія виставки бжільництва присуджувала нагороди за кращі експонати.

Помесні діломи присужено: 1) Ізмайлівській арзаковій пасіці; 2) костромському зємству; 3) казанському бжільницькому товариству.

Велику золоту медаль присужено: 1) російському бжільницькому товариству; 2) Андронову; 3) Марко Вачкову.

Малу золоту медаль присужено: 1) Волковському; 2) Шимановському; 3) Михайлову і Іоцову; 4) Валлаву.

Велику срібну медаль одержали: 1) Крижановський; 2) Боярська школа; 3) пасіка київської лаври; 4) тутьське зємство; 5) Дернов; 6) Холцук; 7) Атанасов.

Малу срібну медаль одержали: Луценко, Четвериков, Огодюк, Водопрієв, Будаївська школа, Владівнітво „Посередник“, Єленівська пасічницька спілка, Лісієнко-Самокос, Манолов, Деянов, Дофінов, Георгов, Котков і Костов.

Бронзову медаль присужено: Лавреневі, Радомському, Малицькому, Ігуменові Макарію, Фоміну, Притулі, Березовському, Жигаловському, Поліщуків, Марі, Острияському, Столбчевському, Атаасові, Табкову, Рад Делеву, св. Златнову, св. Іванову, Віднову, Караджієву, Галышину і Крісті.

Позагальні мети одержали: Пшонкі, Хока, Веріч, Алексієв, Муханов, Суворов, Кривцов, Боярзовський, Мацнев, Севілов, Андреев, Ніцевич, Михайлов, Журавленко, Церен, Луічо Попов, Ржонбі і Манчев.

— **Київський тимчасовий комітет** в справу друку постановив позивати до суду редактора газети „Кієвскія Вѣсти“ д. Л. В. Радецького за ст. Єп. Михайла „Дівунки-матери“.

— **Ф. Постний на волі.** 10 септембля випущено на волю редактора чорносотенної газети, Ф. Постного, якого оштрафвано на 100 карб., замість сидіти в тюрмі.

— **Штраф.** Київський губернатор оштрафував редакцію газети „Кієвская Мысль“ на 300 карб.

— **З Київщини.** На висланія. Сільська громада с. Мостиць, київського пов., поставила виселити своїх двох односельців Михайла Рога і Олексія Гістенка, обвинувачують їх в злодійствах. Але наперекір бажанню громади мировий посередник та повітовий

маршалок вдалися до губернської адміністрації з проханням, щоб отих двох селян було заставлено в селі.

(Од власн. кор.)
— **Достаршинувався.** Цими днями сквірське-тарашанський в'язд мирових посередників скинув з посади торпорського волостного старшину, сквірського пов., Петра Вілана. Сталося це через те, що Вілан, як доведено слідством, побив селянина с. Свіжкої Калістрата Витюка та намагався здерти 25 карб. хабаря з селянки того ж таки села Сусани Денисюкової. Помимо того, що Вілана скинуто з посади, його потягнуто ще за оті вчинки до суду.

(Од власн. кор.)
— **Велика пожежа.** З м—ка Олександрівка, чигиринського пов., нас повідомляють, що 9 септембля там стинилася страшна пожежа. Почало горіти з восьмої години ранку, коло ст. „Фундуківка“ півд.-захід. залізні. Пожежа зявилася в середні містечка, але через вітер перекинулася далі на село. Вигоріло більше як половина містечка. Років а 15 тому Олександрівка так саме потерпіла була від великої пожежи. Тоді повигоріли всі крамничі й сила інших будинків.

— **З Волині.** За українські книжки. В українській книгарні В. Соцієвського у Житомирі колись оде було витрушено деякі заборонені українські книжки. За не д. Соцієвського потягли до суду по 1020 ст. кари. зак. і мировий суддя присудив його до штрафу на 100 карб. або на 1 місяць висиди. Але Соцієвський не задовольнясь цим присудом і діло його було перенесено в в'язд мирових судів. З в'язд мирових судів, розглянувши цю справу, виправдав Соцієвського.

(Од власн. кор.)
— **Хмільовий ярмарок.** В Житомирі зараз одбувається хмільовий ярмарок. На цьому ярмарку в в'язд-президент російського товариства садівництва ген. Козловський і інструктор хмільоводства Засуєв. Купців нахвало сила. Єсть представники од Германії та Австрії. Ціна на хміль висока. Через теж, що раніш хміль запродано дуже дешево, ген. Козловський порадив хмільводам зинжити запродажі або передати справу в третейський суд. Мають бути проєси.

(Р. Сл.)
— **З Поділля.** Вибори до Державної Ради. Всюди на Поділлі йдуть зараз вибори члена до Державної Ради від духовенства. Скрізь подають голоси за двох кандидатів: за священника Є. Сіпінського або за Є. Рудацького. Обидва ці кандидати—українці. Один з їх, пан-отець Сіпінський член „Наукового т—ва ім Шевченка“ у Львові, а другий—брат українського поета С. Рудацького.

(Од власн. кор.)
— **На селі.** З ямшківського пов. нам пишуть, що в одній криниці на полях між с.с. Липківкою та Северинівкою об'явився образ пресв. Діви. Чутка про це пішла далеко й тепер до липківської криниці йдуть люди та й йдуть. Оповідають, що там перебуває за день—кілька тисяч народу, але образ чомусь бачити не може.

— **З Податківщини.** Нова школа. В м-ку Боршпіль, переяславського пов., одкрито 4-х класову городську школу. З 7 септембля в новій школі вже почалася наука. Здавало екзамен 85

душ, а прийняли 50, в котрих 5 еврейів.

— **З Харківщини.** Посуха. З повітів надходять дуже сумні звістки про те, що коїть там страшна посуха. Тягаться вона вже місяців зо три. Пропадають картопля, буряки, капуста, соєшники. По багатьох місцевостях і досі не сіяно озимини. Повисихали болота, а річки так обмілили, що на їх поставили навіть млини. (Р. В.)

(Од власн. кор.)
— **Пожежа.** В с. Непокритій, харківського пов., цими днями була страшна пожежа. Спека та вітер тут дуже прислужилися воюю. Од полудня до вечора згоріло шось коло 150 дворів. Погоріли всякі будівлі та хліб. Селяне бідують. Від чого стинилася пожежа—невідомо.

(Од власн. кор.)
— **З Херсонщини.** Проти народних учителів. У Херсоні зараз одбувається надвичайне губернське зібрання. Першого дня, як одкрилось зібрання, гласний од Одеси Д. Білий сказав, як сповідає „Русск. Сл.“, сквалдаву промову проти народних учителів. Обміркували те, що треба б одкривати учительські жіночі семінарії, і ось, закликаючи зібрання, щоб воно взяло участь у трагатах на удержання майбутньої жіночої семінарії, Білий, між иншим, сказав таке: „Всі народні вчителі, як я їх знаю, п'яниць і неохайні. За просвіту народню вони турбують зовсім, як за торішим сіном. Промова ця викликала велике обурення.

— **З Таврії.** Самосуд. В с. Челбасах оде недавно селяне вчинили самосуд над конокрадами. Але родичі конокрадів кинулись на тих, що били злодіїв, і двоє а їх на місці збили, а кількох смертельно поранили.

Українці в Галичині.

— **Велика пожежа коло Борислава.** 4 септембля в Вані Котівській коло Борислава хотсь підпалив великий на кілька тисяч бочок резервуар з нафтою. Через кілька часу резервуар розірвало і нафта, палаючи, полилася потоками по землі. Згодом зайнялося ще три тисячі самих резервуарів, де було 2.000 бочок нафти. Увечері пішов великий дощ, але не зявив пожежі, а тільки ще допоміг їй роздатися на ширші простори, бо вода повнесла палаючи нафту в село Ваню Котівську, і згодом там запалали оселі селян. В газетах писалося навіть про те, що, коли робітники та пожарники почали робити заходи, щоб одвернути вогонь од села, то самі селяне не дозволили цього, бо бажали, щоб їхні халуци погоріли. Гасити пожежу було дуже важко, бо на єврейські свята більшість робітників пороходилася. Кільканадцять чоловік досить тяжко попечено вогнем.

Холера у Київі.

— **Гастро-ентеріт.** 9 септембля в олександрівську лікарню привезено 20 слабих в гастро-ентеріт.
— **Померли од холери** 9 септембля в олександрівській лікарні: Іван Сулімов і Явдох Носова. За увесь час, як стали в Київі люди на холеру слабувати, було вже 18 холерних випадків.

Історія одного селянина.

Ерман-Шатріан.
Частина третя. *)
Перший рік республіки.

Перед тим, як виступити за Орлеану, ми почули багато новин і про них варто згадати. Перше—що нашого колишнього генерала Кюстина засуджено на смерть за те, що він мав таємні змови з Вімфеном та з жироидстами; за те, що він не пішов на підмогу Майнові і не зробив там запасу харчів; за те, що він оддав Валланс'єв німецьким спільникам, хоч мав приказ виступити на них. Друге—що на його місце у Північну та Арденську армію назначено нашого колишнього бригадного Гутара.

Ці звістки зробили дуже велике враження на наших офіцерів; вони побачили нарешті, що Комітет громадянської оборони не ланкається з генералами і що вони мусять добре дбати про свої обов'язки.

Ми довідались також, що Тульон здався англійцям з усією своєю зброєю та кораблями; що за внеском міністра Камбона ухвалено завести велику книгу для запису всіх боргів республіки; що Конвент, серед тих темних хмар усього лиха, що насочувались звідусіль, спокійно обмірковує громадські закони, що повинні визначити взаємини всіх французів, як особисті, так і що до майна.

Ми всі сподівались, що незабаром вийде та „збірка законів французької республіки, єдиної і невідомої“ і що це буде найславніша заслуга Конвента, що задумав таке користне й потрібне діло.

Через скілька днів надійшла друга частина армії і ми виступили за Орлеану під приводом Клебера. Ми пройшли на Блюа і Тур, у весь час правим берегом Луари. Ця ріка, тиха й спокійна, тече рівною долиною; левади, виноградники, сади, а особливо дуги, лани, засіяні житою, ячменем та вівсом, облягли її береги, скільки оком збагнути; конопель тут сіють мало, за те садів багато. Маленькі пісчані островки ледве підіймаються над водою; здалеку, по-над-тинами та кущами видніються старі башти, великі й гарні церкви, оздоблені фігурами святих.

Хоч був приказ поздіятати давнини, проте понад спокійною широкою рікою від ранку до вечора гули церковні дзвони.

ни. Місцевість була рівна і одноманітна; часто, пройшовши скілька миль, ми думали, що вернулись до тої самої церкви, що бачили вранці. По Луарі снували сюди й туди невеликі рибачкі човни з неводами, нап'ятими на жердки; коло великих міст стояли галери й бердини, навантажені зерном та иншим крамом.

Ми йшли курною дорогою, з рушницями на плечі, в обшарпаних мундирах і штанах, де-хто босий, а Клебер їхав серед нас верхи, у синім мундирі, застібнутий по саму шию, дарма, що була спека, у великій брилі з трьохбарвними перама, що був аж синий від куряви. Він дуже глядів порядку, але ніхто більше за нього не дбав так про салдати у поході, про харчі, про догляд за хворими. Коли леднебудь міські голови та управи починали торгуватися та сперечатись, гучний голос Клебера, його левове обличчя, що воно дуже скидалось на морду лева,—гнів і призиство в очах його—затуляло їм уста; тільки глане було на них схоже через ілече своїми приплюсненими сивими очима—і зараз усе робилося так, як він хотів, і білети на ночліг видавалися негайно.

П'ять чи шість молодих офіцерів завжди були при ньому і розвозили його прикази. На всякому спочинку і попасі у квартирі його цілу ніч лунав сміх і спів, але на службу він ставав зовсім инший і тут уже не любив жартів. Досить було глянути на нього, хоч-би здалеку, щоб побачити, що це справжній генерал, що не любить бжато балакати, особливо тоді, як вороги наближаються; і кожний з нас думав собі:

— Ну, як-то тепер піде у нас справа?

Я трошки забіг уперед, але потім ви самі все побачите.

Ми прийшли у Сожур, де була головна квартира. Тут зараз почалась змаганія, хто має бути нашим начальником і куди ми маємо йти. У Сожурі зібралось п'ять чи шість заступників народних, не рахуючи Мерлена, що йшов з нашим відділом, і була сила офіцерів та генералів, що наїхали з Парижа з санкюльотами.

Я не гордуо санкюльотами; але Париж у ту пору дав уже досить баталіонів усім арміям: і Північній, і Рейнській, і Мозельській, і Альпійській, і Пірнейській. Ті охотники, що тепер пристали до нас, будили герол по п'ятсот ліврів кожний, себто люди, якими треба було дорого платити за те, що вони виконують свій обов'язок. Вони наробиали нам більше шкоди, ніж

добра, бо вони не вважали ні одного республіканця досить свідомим; вони всіх судили, а при першому гарматному вистрілі плутили і розбігались у рости з криком: „Зрада! Зрада!“

Наскільки перші баталіони парижських охотників, що були набрані серед робочих, людей поважних, сімейних, держались щупко під вистралами, були одважні й сміливі, настільки ті крикуни, брехуни й ледарі тремтіли за свою шкуру. Коли-б у лямбарші та гравієрів був зайвий порошок, вони напевне розстріляли-б їх, щоб ті погані не робили їм сорому.

Сожур—убаштоване і ушаньоване місто. Колишні гусари і кінні полки зайняли казарми, а нам, піхоті, роздано було білети на постій у городи. Проїшла чутка, що у нас заберуть наших начальників і серед салдатів почалось ремство. Ніхто не знав, чи прилучимся ми до Брестської чи до ля-Рошельської армії, чи буде командувати нами Канкльо, що п'ять місяців перед тим одбив вандейців, чи Росіньоль, парижський годинник (загарині), що тепер став генералом. Обидва вони були найстарші командири армії, а наш генерал Озер-Дюбайє та Клебер були тільки дивізіонні і не могли командувати армією. Говорили також, що нас одладуть під команду Сантера, парижського броварника, тако-ж дивізіонного генерала, як і ми, і це особливо нас обурювало.

Нарешті через скілька днів було постановлено, що Майнське військо піде на з'єднання з Брестською армією, що була під рукою Канкльо.

Клебер лишався у нас за дивізіонного генерала і нам прийшов приказ виступити у Нант. Ми всі дуже зраділи, бо Канкльо в кожному разі був відомий, як справжній, досвідчений генерал, а не як командирчик чи броварник. Тільки треба знати, що той генерал давніше був граф де-Канкльо. Я не хочу тим сказати, що він зрадив нас, ні, але у нього залишилися звички старих генералів Людовика XVI і тих звичок такі люди ніяк не могли побути: незабаром ми мусять дорого заплатити за стару звичку ділити військо на дрібні частки замість того, щоб їти великою лавою. Але не буду забігати вперед: помилки й нещастя й самі прихолоять-скоро.

Не трудно уявити собі, що настрий наш був невеселій: те саме славолюбство і гордоші, що нам аж обридло у Майнці, такі самі сумні звістки, що прихолодили до нас: зрада скрізь, поражки від ворогів,

убивства; вороги обісли нас звідусіль—усе це наганяло на нас журбу і сум. Тільки по дорозі з Сожора до Нанта до нас дійшла одна звістка, що підбадьорила нас: ми довідались, що наші одважні заступники монти'єри не піддаються: вони стояли твердо й непохитно, як та скала серед бурлявого моря.

Проходячи через Анжер, ми прочитали знаменитий наказ Конвента, що не тільки велів набратися більше рекрутів, але й закликав усіо Францію озброїтись усім до одного, щоб побороти ворогів. Я, випишу з того наказу найважливіші місця; я певний, що ніякий народ не знайде у своїй історії такого сильного, гарного і величнього документа. Цей наказ ясно показав різницю між вічною правдою свободи і славолюбством одної людини; тільки республіка могла так говорити до народу і закликати його на такі жертви.

Командант Флявін[†] прочитав нам той наказ на майдані в Анжері перед старим темним собором серед величезного натовпу, що зібрався з усіх околиць, і коли він скінчив, залунали крики:—„Слава республіці! Перемага або смерть! На ворогів! Ведіть нас на ворогів!“—завсім так, як того дня, коли оповіщено було: „Рятуйте отчину“; брязкалі шаблі й рушниці, хиталися у повітрі прапори. Селяне, здивовані тим, що діялось, вимішались у наш ряди, національні гвардійці збігались звідусіль, дзвонили на всіх дзвінниках, все піднялось, все готово було йти рятувати республіку.

Ось той наказ:

„До тої пори, поки ворогів не буде вигнано з французької землі, всі французи повинні йти на військовоу службу. Молоді люди підуть воювати, жонаті будуть кувати зброю і перевозити всяку військовоу справу, жінки будуть шити намети і одяжу і доглядати хворих, діти будуть смикати понитчину на завіязку рая, старі люди скажуть вносити себе на майдани, щоб своїми промовами додавати одваги воjakам, сіяти ненависть до ворогів і любов до республіки. Громадські будинки буде повернено на казарми, майдани—на майстерні зброї.

Воєнні рушниці видавати тільки тим, що підуть воювати з ворогами, а для внутрішньої служби лишаться мисливські рушниці і холодна зброя. Верхові коні мають йти всі для кінних полків, а упряжні коні, окрім тих, що потрібні для хліборобства, будуть перевозити гармати й обози.“

Далі комітет загальної оборони назначав своїх повномочних заступників для догляду за тим, щоб було досить запасів харчових і зброї для війська; ті повномочні самі вже визначали, де і коли мають збір-тис нові охотники для муштри; вони ж закликали усіо, скільки треба майстрів для виробу зброї і всякої иншої військової справи. На видатки їм визначалось 30 мільйонів з запасного капіталу 498 мільйонів.

Влада тих повномочних заступників необмежена в їх округах, але про всі свої вчинки вони повинні повідомляти центрального Комітету, що у Парижі. У першу чергу закликали од до війська всі нежонаті або вдоводи од 18 до 25 літ.

Зараз після того, як нам було прочитано той наказ, ми вийшли з Анжера у Нант і всі три наші відділи прийшли туди один за другим 6, 7 і 8 вересня р. 1793.

Нант стоїть на правім березі Луари і коло нього стоїть велика сила кораблів, галер, байдаків і всяких інших суден,—стоять, або гонять їх у гору чи униз по ріці. Я досі нічого такого не бачив не тільки у нашій горяній країні, але навіть на Рейні; отже дуже цікаво мені було дивитись на це.

Аж тепер я зрозумів, як повинно рости і багатіти торгове місто, коли до нього з усіх країн світу звозять усякий крам та товари, а надто зовсім без праці; тільки поставити шогли і нап'яті вітрила, як вітер подме.

У місті вже було повно інших полків Брестської армії. Міський уряд прийняв нас дуже ширю і влаштував для нас патріотичне свято. Всі місцеві багатіри раділи, що вандейці зустрінуть тепер нас, коли надумались знов прийти до них у гостину. Вони дивувались на наше ламіття; а що головний склад усяких запасів Бреста, Люберта та Рошфора був у Нанті, то після святкування кожному з нас видано було по парі нових черевиків.

Другого дня, 9 вересня, ми мусяли виступити у похід і ось тоді довелось нам побачити багато де-чого нового.

Йаучи дорогою від самого Сожора, ми помітили, що місцевість на другім березі ріки швидко мінється: невеликі гаї, висока папороть, села, що аж тонули у зелені та садах, обсажених живоплотом, а у суміжжю з ними проліски з берестом, кривих дубів, каштанів; усе це мало якийсь занедбаний вигляд, неначе рука людська того не торкалась, так ніби це була якась

*) Див. „Ізв'єст“ № 200.

Хозера в тюрмі. Цими днями в луганській тюрмі заслаб на холеру один каторжник. Слабого покляли в окремій кімнаті в тюрмній лікарні. Коли пішли чутки про холеру в луганській тюрмі, в'язні лікарні спеціально зараз жидів, оглянув тюрму лікарня і все помешкання тюрми. Окрім згаданого слабого на холеру, в тюрмній лікарні лежить ще кілька тяжко слабих на живит.

Літ з Катеринославщини.

(Провіт, український клуб, могила Сірка, українська група Л. Сабініна).

Недавно відбулось під Катеринославом у с. Мануйлівці свято закладення власного будинку тутешнього філії „Провіт“. Може на той рік провітні матимуть уже свою власну хату, а поки що дуже скрутно з помешканням: нема де робити читання, у школі не дають дозволу, та й взагалі адміністрація ставиться до такого роду діяльності „Провіт“ неприхильно, все вимагає якоїсь „бомати“. В самому Катеринославі „Провіт“ поки що завергла. Помешкання власного уже немає, бо й так боргів набралось чимало, ще за старе не виплатились. Збираються знову розпочати лекції та ось біда,—де їх читати. Взагалі в Катеринославі нема ніяких просвітних товариств, окрім „Научного о-ва“, але й те розшукує собі аудиторію. Тепер воно буде власний дім на околиці міста, де заводів. Однак, як виявилось досі, лекції „Науч. о-ва“, влаштовані для робітників успіху не мали. З 15.000 робітників, брянського заводу ходило на ці лекції ледве пів-сотні. Невдоволю „Науч. о-ва“ звернулось до деякого з українських лекторів, може вони прочитають деякі курси з української азиатики од імені „Науч. о-ва“. Є думка, щоб „Провіт“ увійшла в спілку з „Науч. о-вом“, щоб по черзі відбувались українські й російські читання.

Тепер катеринославські земляки заохочують коло заснування свого українського клубу, по типу київського. Уже обмірковано статут, зроблено приблизний обрахунок, які можуть бути вигоди й видачки, і незабаром статут піде на затвердження адміністрації. Як що вдасться організувати клуб, то до його перейдуть ті функції, які виконувала почасті місцеві „Провіт“: влаштування концертів, вечорів, забав, то-що. „Провіт“ ж надає істинувати, як боро для влаштування популярних лекцій, для розповсюдження укр. книжок, зносин з філіями і т. ін. Є думка завести зносини з кооперативними товариствами на Катеринославщині, щоб продавати через них укр. книжки і взагалі поширювати національну свідомість. Це було б дуже добре, а ще краще, як би „Провіт“ подбала спробувати організувати кілька кооперативів під власною фірмою. Уже не раз звертались до „Провіт“ люди за порадами в кооперативних справах. Музей заповарської старовини імені Поля, що існує в Катеринославі, незабаром має придати у свою власність могилу славного кошового Іва-

на Сірка, що лежить в с. Капудівці катеринославської губ. Потрібні на це гроші—500 карб.—жертвує один патріот старшого віку. За ці гроші місце могили буде викуплене у тієї баби, що зараз володіє садбобою, де могила.

З половиною літа катеринославську публіку розважає „руско-малорусская група“ Л. Сабініна, що грає в міському саду. Як і подобає такій групі,—репертуар складається переважно з усякого сміття, як от „Кума Марта“, „З під вінця в труну“, „Вогоодступниця“ і т. ін. А шкода: в трупі є непогані сили і обстановка досить не погана. З-го сеат. в роковини смерті Ів. Карпенка-Карого було поставлено „Суєту“, а хор після вистави проспівав „Жалібний марш“. Публіка очоче ходити на вистави, багачко буває шкільної молоді, і дуже таки шкода, що пієси ставляться здебільшого нічезні і безглузді. М. Ж.

Економічне життя України.

— Землеустроїство. В 16 волостях валківського повіту (Харківщина) є не менше 5000 дворів, що закрилися за собою свої земельні частки на підставі закону 9 лютого. Окрім того, в кожній волості можна знайти сотні таких селян, що подали прохання про виділ землі. В багатьох сел-лях і общини виділилось од третини до половини всіх господарів. Загалом закріплено в приватну власність до 10 тисяч десятин общинної землі. Тепер перед землеустроїтелями встало нове завдання: виділити всі закріплені частки „к одному місцю“. Про це прохают самі селяне, в яких 2—5 десятин розкидано в 7—8 клатках на обсяг до 10 верст. От тут то землеустроїтели й знають справжній скрути. Досі „землеустроїство“ провадилося на папері: селянин подавав прохання, щоб за ним закріпити частку, земський начальник записував громаду, повітовий з'їзд вніс постанову, селяниною видавалась копія з тої постанови й т. д. А тепер землеустроїство треба провадити „в натурі“. Знов скликаються сільські сходи, виступають на них члени землеустроїтельних комісій, земський начальник, а толку ніякого. Так, у однім селі сход обмірковував питання про виділ 900 десятин землі для 236 виділенних господарів із 5000 десятин громадської землі. Сход думав-думав, а питання так і не розв'язав, бо для того, щоб виділити землю цим 236 господарям, треба зробити переділ цілої громадської землі, а коли знайдуться нові очі виділяться—усю землю знов доведеться переділяти. Й так по цілому повіту можна почути, що закріплення надільної землі йде успішно, а виділ ще нігде не розпочато. Між іншим, одна з сільських громад валківського повіту, по землі якої прокладено залізницю, й частину якої займає чудова дачна місцевість (за 20 верст од Харкова), постановила зробити переділ землі по її вартості, перше ніж приступити до виділу. При тому ріжниця на вартості землі вишла величезна—од 100 карб. за десятину до 5 карб. за квадратний сажень. При такому порядку розмір душевого наділу може зменшитись у 120 раз, відповідно до нової розцінки землі. Взагалі, як свідчить „Новое Время“, практичне здійснення закону 9 лютого викликає великі й серйозні труднощі.

— Акціонерна хроніка. Товариство Пів-

лено-Російського машинобудівельного заводу в Києві (адміністрація) мала за 1907—8 роки втрати 39 961 карб., пасів 1.366.453 карб.—Акц. т.—во Циглерівських цукроварного й механічного заводу в Харківщині за 1908—9 р.: приб. 63.328 карб., осн. кап. 1.400 тис. карб.—Олександрівське гірнопромислове товариство мала за 1908 р.: втрати 893 550 карб., осн. кап. 5.100 тис. карб.—Бельгійське акц. Ірмінське кам'яновугільне товариство за 1908 р.: приб. 401.073 фр., осн. кап. 5 мил. фр.

— Забастовка. 26 августа в Катеринославі забастували робітники на млині Палія. Забастовщики—всього коло 60 душ—домагаються прибавки до поденної плати 10 коп. і гарантії праці до 1 люля наступного року. Частину забастовщиків заарештовано. Контора млина через поліцію видала розпор усім робітникам.

— Ломау. 5 сентября в Катеринославському цеховому заводі всі робітникам було заявлено, що через два тижні їх розштують. Причина розштову та, що адміністрація заводу хоче замінити теперішню акордну (поштучну) систему оплати праці поденною. Після 19 сентября розштованих робітників знов прийматимуть на завод, але вже на нових умовах.

З життя „Провіт“.

— Сьогодні в київській „Провіт“ відбулось збори рідки товариства. Збори почнулись в 7 годин.

За кордоном.

Білий терор у Барселоні.

Під таким заголовком, кореспондент Kölnische Zeitung описує, що ліється у вітхоніений урядовий салатами столиці Каталонії. В місті й в провінції без числа арештовують підозрілих людей. У тюрмах повно—більше 4000 в'язнів. Багато з них голодують цілими днями, а за найменшу скаргу на тюрмній непорядку в'язнів карують немилосердно. Підозрілих людей, яких чомусь не хотять арештовувати, висилають за 250 кілометрів од Барселони. Колішнього радикального городского гласного Олівареса розстріляли, й сподівається ще 20 інших розстрілять. Коло ста душ засуджено воєнними судами на довічну каторгу. В місті повно жандарів і шпигів. Проте на улицах і маянданх усе частіше вибухають бомби. Офіційно такі події приписують анархістам, але істнує підозріння, що це—акти організованого провокаторства. Торговельно-промислове життя замерло. Уряд позакривав не тільки світські школи, а навіть добродійні інституції, аптеки й товариства швидкої допомоги при нещасливих випадках. Радіоте, звичайно, клерикали. Манахи й манашки зруйнованих монастирів жebraють по містах, не звважаючи на те, що манастирі посядають величезні грошеві багатства. Манастирі втроху починають відбуловуватись і, треба сказати, будуть вони ще пишніші й рощкішніші, ніж до повстання. Замість дерев'яних воріт манахи тепер ставлять залізи. Ця обережність, на слова кореспондента, не даремна. Серед людности зростає роздратованія, війна з мароканцями не стала більш популярною, дезертирство в армії все розвивається. 24 августа купці постановили замкнути всі магазини в знак протесту проти теперішнього режиму. Кажуть, що можлива нова забастовка.

В СУДІ.

Справа українського письменника Спиридона Черкасенка.

(Київська судово палата).

Позавчора, 9 сентября, особливе присуствие київської судової палати без участі сословних представників розглянуло справу українського письменника С. Черкасенка, якого обвинувачувало по 6 п. 129 ст. карн. зак.

Діло це виникло за видання драми д. Черкасенка „Хуртовина“. В ній малюються взаємні відносини робочих—шахтарів та шахтових хазяїв. Між іншим, тут наводяться сцени мітингу робочих, виставлено їхні домагання, забастовку і т. ін. Видруковано було „Хуртовина“ 2000 примірників і адино на склад української кнгарні, Київської Старни“. Кнгарня ця розіслала кілька сот примірників в українську кнгарню „Л. Н. Вієника“, у Львів і 19 примірників продала, а то решту драми Черкасенкової конфісковано і самого автора потягнуто до судової відповідальности. Ставлено йому за провинну те, що він розповсюджує тендеційне писання і підбурює робочих проти хазяїв.

На суді д. Черкасенко не признав себе винним. Він сказав, що в своїй драмі тільки описав усе, як воно справді було; він навіть принципіально проти всяких забастовок і своєю книгою хотів показати робочим, що забастовки воевмі ні до чого путнього не доводять.

Воронив на суді Черкасенка прис. ади. М. Шпико.

Палата, розглянувши справу, признала Черкасенка винним і засудила його на 1 місяць до тюрми, а всі конфісковані примірники „Хуртовини“ ухвалила знищити.

ТЕЛЕГРАМИ

(та останні вісти з газет).

Діяльність уряду та адміністрації.

ПЕТЕРБУРГ, 9. Замість Яншвева протопрезвентером і духовником Царським буде призначено ректора петербурзької духовної академії Феофана.

Синод заборонив духовним академіям обірати на членів правління тих професорів, що прослужили 50 літ.

Є чутка, що такий приказ зроблено навинос проти київського професора Петрова, якого дуже хотів позавити посади Антовій волинський, бо професор часто глузував з нього.

Цими днями подано до кабінета міністрів законопроект про те, щоб в'язням заштитувати той час, що вони просиділи по тюрмах до судового присуду.

З наказу Рухлова було зроблено ревізію в анверських копальнях земляного вугілля в томській губернії. Ревізія викрила великі мошества. Начальника копальень позбавлено посади.

В петербурзький університет не прийнято 192 євреїв, з яких 26 мали срібні медалі.

Міністерство торгу купило для своїх потреб будинок барона Гінцбургера.

Сенатор Гарин знову почав ревізувати московську кругову залізницю.

Сконфісковано збірник оповіданнів Арцабашева.

Міністр торгу та промисловости Тімірязев заявив, що він незабаром має податись в одставку, хоча це й не має зв'язку із зміною політики.

Парламентський відгук.

ПЕТЕРБУРГ, 9. Хомяков надіслав П. А. Столипінові дві телеграми в проханням зменшити карн при-судженням в справі щигровської республіки.

Подано до Думи законопроекти городского та земського статутів в Польщі. Вибори відбуватимуться по куріях, спільній єврейській та російській.

Один з лідерів партії 17 октября заявив, що головне завдання з'їзда октябристив—це об'єднання конституційного центра.

Перед початком думської сесії відбудеться нарада при участі П. А. Столипіна, голови Думи, голови Ради та міністрів. Народа обміркує питання, що стосується майбутньої думської роботи.

Вибори до Державної Ради.

ВІЛЬНА, 10. За члена Державної Ради знову обрано Корвина-Мялевського.

Судові справи.

ПЕТЕРБУРГ, 9. Є чутка, що велено не дозволити підсудним скаргитись на постанови воєнного суду. Тільки в виняткових випадках дозволяється самим судам клопотатись про зменшення карн. Прохання про помилування велено надіслати до командуючих військом протягом одної доби і про наслідки цих проханнів повідомляти негайно.

МОСКВА, 9. Рейнбот позиває за наклеп ред. „Р. Утра“, який він помяв у статі про його приятельствання з бившим брандмейстером Гартье.

Відгук війни.

ПЕТЕРБУРГ, 9. Державний контроль подав до Думи звідомлення про видатки на мизулу війну. Воїх асїгновок було зроблено на два мільярди. Зреввізовано з цієї суми тільки 33 відсотки.

Ревізія викрила силу мошества. Найбільш шкоди наробило, звичайно, інтенданство. Збитків нароблено зложиваннями до 15 мільйонів карб. В морському відомстві не долічується 3 мільйонів і т. д.

Всіх винуватих буде віддано під суд.

Напади.

СИМФЕРОПОЛЬ, 10. В Карасубазарі зроблено озброєний напад на будинок Кичева. Господаря вбито. Двох розбивка заарештовано.

КАТЕРИНОСЛАВ, 10. В Никополі, підчас лісових торгів, 7 сентября пограбовано 1.500 карб. у володому правліяню. Поражено лісничого та двох вартових.

дика країна, де люде все пускають на волю божу і ні про що сами не дбають. Це була Ванлес; що дальше ми йшли по-над річку, то більше й більше ставала ліка та місцевість. Ось тули ми йшли, щоб боротися з тамтешнім народом: а були це переважно бракон'єри*), лачковозі, дрібні латоряне-мисливці, лісова сторожа, свавенники, що не присягнули на конституцію,—усе люде темні й дикі; хуторяне, дрібні купці і селяне, що сами себе називали панські люде. Що жому я сказати вам про них? Вони всі чинялись один за одного, як ті куці у зарослях в їх лісах, що їх сотні літ ніхто не підрізував, не прочищав.

Не видно було великих шляхів, що вели б од берега річки у глиб країни, не було навіть і степових доріг, щоб парюю волів прохати можна було. Еге, було над чим задуматись! Останній салдат розумів, що трудно тут буде йти лавою або побачити ворога здалеку; що доведеться все палити й руйнувати, щоб мати змогу оглянутись навколо. Окрім того ятрислю у кожного серце, бо чутки ходили, що патріотам не щастило у тій дикій країні, а місцеві люде були такі завзяті, що жінки добирали ранених.

Ми говорили проміж себе:

— Для них таки воно гірше буде: коли вони нас розстрілюють, то ми будемо й їх розстрілювати, коли вони нікого не жалюють, то й ми не будемо їх жаліти. Найперше діло—рятувати республіку.

Те, що ми бачили по дорозі між Ансенісою та Анжером—це був тільки початок Вандей. Вона простягалась куди-далі. Між Ваканжем та морем було так зване „Батнище“; люде там мало чим ріжнілись од вандейців: і вони жили здебільшого лавою, били птицю, що хмарями водились серед очеретів та вирболозу; ці люде звикли до неволі не менше за вандейців і нам довелось мати клопіт і з ними так само.

Наша пів-бригада, горняки-стрільці і ескадрон кінних стрільців перейшли Нантський міст. 9 вересня о-полудні, під командою Клебера. Було відомо, що шість-сім тисяч вандейців стоять коло ставу Гран-ле, зайнявши село Порт-Сен-Пер, мають гармати і лагодяться зустріти нас. Люара у тій місці дуже широка, а по тім боші впадає в неї річка Севр і через неї також є міст. Генерал Бейсер, родом з Альзасу з

Рівов'ле, повинен був йти слідом за нами з п'ятьма тисячами війська, щоб піддержати наш напад. Погода була дуже гарна.

Мерлен де-Тюньвіль, у брні народнього заступника, з великою шаблею при боці, підперезаний трюхбарвним поясом, йхав верхи по-ряд з Клебером серед баталіону; наших шість маленьких 4-цалюво-го гармат йшли за баталіоном; кінні стрільці виконували обов'язки пластуни-розвідників. Всі оглядались, але не бачили нічого особливого; вандейці ще не показувались. Але коли ми перейшли на той беріг, то йти лавою по вузькій стежці, обсаженій яблонями та грушами, що ажгнулись під вагою оочів,—було неможливо; довелось заходити з боку; одначе, перед тим, як йти далі—Клебер, що мав левове обличчя, а проте був хитрий, як лисиця, звелів двоом сотним стрільців розсіпатись у роздріб по обидві сторони доріг; і як тільки його приказ було виконано, з обох боків у зарослях заторохтіли вистріли з рушниць.

Виявилось, що велика сила тих поганців обступила нас навколо, ховаючись за всяким кущиком і нас напелне всіх винищили б, як би ми не розвинулись розвідкою по скочинях. Кінні стрільці побігли вперед, щоб розвідати далі, але як тільки їх ескадрон повернув за ліс, почалося страшне стріляння і тоді тільки ми зрозуміли, яка велика сила вандейців стоить проти нас. Стрільці у-чвал вернулись назад, лишивши кілька чоловіка вбитих; у багатьох коней струмочками юшила кров по боках і видно було, в яке місце влучила куля. Біліні коні! Вони не падають одразу, як їх пострілено; вони ще йдуть, але, звичайно, не довго.

Тепер ми побачили, яка трудна буде ця війна: ніколи неможна було знати зарані, чого треба сподіватись за пів-гона перед собою. Клебер послав у-роздріб ще дві сотні стрільців і сього вже було досить; вандейці відступились назад і ми могли рушити далі.

Ми, пушкарі, з нашими гарматами та обозом йшли у захисті, бо нас оберегали з обох бок в і хіба тільки якась випадкова куля могла б пошкодити нам; але незабаром і для нас знайшлася робота і ми були дуже раді.

Так ми йшли більше години, аж поки дійшли до ставу і побачили велику, простору поляну: стояли там убогі села з брудними стінами, а далі млянькі скершці, покриті черепицею. Праворуч од нас на два гарятні стріли стояла головна си-

ла вандейців. Вони як комашня кишили над ставом і в селі Порт-Сен-Пер, де була їх генеральна квартира. У них були також гармати; побачивши нас, вони зараз дали 3—4 вистріли, чи то для того, щоб попробувати силу своїх гармат, чи для того, щоб полякати нас.

Між нами та Порт-Сен-Пером була затока ставу, а з неї тече досить глибока річка. Та затока буде гонів з трое завширшки і заросла вона по берегах лепешком, очеретом та верболозом. Вандейські застрільники, відступаючи перед нами, забрали всі човни на той беріг; трудно було тепер і підступити до них.

Одначе Клебер, оглянувши місцевість з своїми старшими офіцерами і з Мерленом де-Тюньвілем, звелів нам стати двома лавами; гармати він сказав вивезти на гору Сен-Леже, проти села; кулі градом спалились коло нас, а бомби гулимо високо по-над нашими головами: вороги брали мету за високо.

Нарешті і нам приказано було стріляти; наші бомби влучали на широку вулицю Порт-Сен-Пера, калічили людей, одираючи їм руки й ноги, валили стовпи повіток та хлівів і заривались у гнів, що купами лежав на вулицях. Почулись страшні крики, але здалеку нам здавалось, ніби то бжолі гудуть; жінки й діти втікали юрбами; а коли наші перші гранати запалили клуні і полум'я почало перебігати по дахівках старих хат, уперті діди також вибрались до своїх домів, вносячи з собою своє вбоге збїжжя. З нашої гори добре видно було все калючу вулицю.

У той саме час наші обидві лави бігцем збігли до річки; офіцери, генерали, народні заступники, прапори й штики—все це перемішалося; дунали крики: — Слава народові!

А на тім березі натовпом стояли вандейці і кричали: — Хай живе король!

Наші бомби перелітали через голови нашого війська і косили ворогів.

Ось тепер я побачив здалеку, через дим, справжню різницю. Через річку не можна було йти у штики, але обидві сторони перестрілювались зблизкою; де які з наших кинулись у-плав, щоб перевести на цей бік човни, а вандейці били їх на смерть, били вєслами, кололи довгими списами та гаками. Вода в річці зачервоніла від крові; сотні ранених несли вода, вони трішались, борікались, чинялись один за одного.

Нарешті напим пощастило добути кіль-

ка човнів; їх зв'язали низкою один до одного і наші салдати, як по кладці, побігли по них. Мерлен, настроивши на шаблею свій великий бриль народнього заступника, побіг один з перших; він кричав: „Вперед! вперед! Слава республіці!“ але голос його покрила тисяча інших голосів.

Ми дали скілька випалів картечою, але вона не долетіла до мети, а падала у став. До нас причвалав офіцер генерального штабу і закрячав нам, щоб ми йшли вперед. Ми спустились з гори, але ніяк не могли перейти річку. Тоді ми обсапили картечою вандейців, що ховались по садках і юрбами втікали з села у своїх величезних повстяних брилях, у сирих свитках, підперезаних червоними хустками, що служили їм замість патронниць. Незабаром багато вбитих лежало у папороті під лісом; де-які ранені плазували рачки до високої осики та очеретів на березі, щоб напиться води або сховатись.

На лихо багато інших вандейців засіли за стіною цвинтаря і обстрілювали нас; вони наляпались добре, помаленьку і не минуло й чверть години після того, як ми, пушкарі, добили до берега ставу, а вже нам підбито було дві гармати; обозні півводи, що привезли нам з Нанта пушкарську справу, повернулись уткати, забравши коней, та й то вже трое коней у них було вбито. Всю нашу пушкарську сотню перестріляли б вандейці до останнього, як би не наші гренадери, що, перейшовши річку, кинулись на цвинтар у штики. За ними й кінні стрільці перейшли на той беріг, пустивши коней у-плав.

Коло години четвертої вандейці, мабуть довідавшись, що наш другий відділ обходить їх з-заду, вибрались з села і відступили.

Так ми їх розпорозили. Порт-Сен-Пер згорів до-шенту. Потім я довідався, що серед руїн знайдено було сім 12 цалювоих гармат, з них дві англійські гаківниці.

Все було скінчено. Ми собі відкрили дорогу у глш Вандей, від Нанта до Ларошеля і наш відділ мусів рушат далі, у Долшній Пуату, щоб поробити собі запаси харчів. Але мені не судилося йти туди; у ту саму хвилину, коли прийшов приказ перестати стріляти, я стояв перший з правого боку при гарматі і тільки що наставився був прочитити її жерло, коли спустилась навколшкі, а потім упав на землю враз із трьома товаришами, сам не розуміючи, що зо мною робиться. Більше я нічого не пам'ятаю. Через хвилину мені

стало дуже холодно, а піт струмками збігав мені з лиця; потім я знов перестав тинити себе і опам'ятався тільки через скілька годин на підводі, де лежало ще скілька таких самих ранених, як і я, а везли нас з Нанта в Анжер. За нами тягнулася ціла низка таких возів. У нантських лікарнях було повно ранених і нас везли далі.

Виявилось, що мене вдарила куля у груди; вода не піпла у тіло, бо вже втрачала свою силу, але влучила у те місце, де перехрещується ремінь од ранця з темляком шаблі; вдарила вона мене так сильно, що зовсім мені здавило груди і я не міг дихати. Я відхаркував чисту кров. Окрім того лікар уже був пустив мені кров з руки. Коли я опам'ятався дорогою, то почув таку страшну вагу у грудях, що здалось мені, що я вмираю.

Товариші мої також почували себе дуже погано; в одного була зав'язана голова, у другого рука, у третього нога, а всі вони були об'юшені кров'ю. Біляд й сумні дивились вони на дорогу; вози сунули помаленьку, де-які ранені манчали, блудили словами, ніхто не мав охоти розмовляти. Візники, що везли нас, ішли пішки, не дивлячись на нас, не дбаючи за нас.

Вони співали, свистіли, кресали вогонь, закурювали люльки; іноді вони сходились по-двоє, по-трое до купи, розмовляли про свої сільські справи, про те, який трактор краший, а який гірший.

Коли я прийшов до пам'яті, то вже після нашої битви минуло два дні; була година третя і ми йхали між Ансенісою та Анжером. В Анжер ми приїхали пізно у-вечері. Я нічого не пам'ятав і байдуже було мені і до життя, і до Маргарити, і до Шовеля, і до республіки; іноді тільки тривожила мене думка, що у мене в тілі сидить куля або шматок гранати. Рука моя, що з неї пускали мені в Нанти кров, була зав'язана і мені здавалось, що вона зламана. Коли людина втратила багато крові, то думки її плутаються; може подекуди й правду кажуть люде, що кров—то життя.

(Далі буде).

Переклад М. та З. Левинців.

*) Люде, що стріляють дичину в чужих лісах, де полювання заборонено.

Забастовна.

ВАРШАВА, 9. З Лодзі телеграфує: забастували робітники на фабриці Епштейна та Беніа, вимагаючи підвищення плати. На фабриці Кіндерман робітникам, що вимагали збільшення плати, оповіщено, що фабрику буде закрито.

Лісова пожежа.

ТИФЛІС, 10. Коло станції „Малита“ горять ліси. Кутаїський генерал-губернатор звелів послати до Тквибулі два батальони горійського полку гасити пожежу.

Пожежі.

ТИФЛІС, 10. Рада Тквибульських копальень земляного вугілля одбрала телеграму, що безпосередню небезпеку пожежі, про що повідомлялося вчора,—сьогодні усунуто; вогонь вже загрожує ні копальням, а ні лісам, бо його локалізовано. Воїнські команди повернено додому.

Холера.

ПЕТЕРБУРГ, 10. Заслабало на холеру 40, померло 18, слабих в 362.

Річні звістки.

ТИФЛІС, 10. Між Джульфою та Тавризом буде впорядковано регулярний автомобільний рух. Концесію на 10 літ дає італійській фірмі.

НОВОЧЕРКАСЬК, 10. Розпочалась вистава садівництва. Почались засідання комісії в справі обміркування реформи городського самоврядування.

ОДЕСА, 9. 8-го септембра людиність Одеси бачила невідомий чий дріжабль, що пролетів по-над городом.

За кордоном.

ФРИДРИХГАФЕН, 10. „Цепелин III“, що полетів вчора в 10 год. 40 хвил. ранку з Франкфурта-на-Майні, щасливо спустився в 6 год. 50 хвил. в Мангелле.

ТУЛОН, 10. Виявилось, що авіатор Дерро, що помер тут, був капітан Фербер, один з надзвичайно енергійних практиків авіатики і секретарь відділу літаючих апаратів французького аероклуба. Раніш Фербера було позбавлено посади за його спроби літання в повітрі.

НЬЮ-ЙОРК, 10. Сюди повідомляють, що Пірі з Сіднею поїде до Нової Шотландії, на свою батьківщину—город Мен, де й буде жити цілком самітно. Є чутка, що з приводу претензій Кука про зроблене ним відкриття він ніяк сперечатись не буде, як поки Кук не подасть копегагетському університетові справоздання про свою подорож.

Сестра Гарі Уайтней одбрала від свого брата листа від 23 августа, в якому написано: „Я зустрів Кука в Етасі (в Гренландії). Кук зробив велике діло. Він має шанси зробитись видатною особою. Як заповіня Кук, він дійшов до північного бігуна і, мовляв, може гадати, Кук справді досяг його“.

ПАРИЖ, 10. В Південній Франції, особливо в департаменті—Вар, Геро й Гард величезні грози, поперед яких іноді було помітно легенький землетрус, зчанили повідь, що наробила багато шкоди. Втонудо дві жінки.

ВІРМІНГІАМ, 10. Вальфур на великих зборах сказав промову, яку слухачі зустріли з запалом. В своїй промові Вальфур зазначив, що арештатки видатки і потреба збільшення прибутків повинні перекопати кожного, що фискальну систему треба одмінити, і прохав вбогих пам'ятати, що неможливість неможна знаняти занченням багатства. Країна мусить вибрати одну з двох схем: повинна вибрати між дальшим рухом наперед, що буде в тарифовою реформою,—або ж йти додолу, шляхом, що веде до безодні соціалістичного законодавства. Ми—сказав далі Вальфур,—повинні додержувати комерційної політики, що платить за британську працю, це політика, що обстоює інтереси вбогих. Єдиний вихід, це—заклик до народу зробити вибір між соціалізмом та тарифовою реформою“.

Література, наука, умілість і техніка.

— Конфіскація. В Кам'янці-Подільському було од видруковано збірник: „Поезія А. Погодовського“. 20% з прибутку од продажу цієї книжки призначалося на пам'ятник Т. Шевченкові. Але кийський цензурний комітет „Поезія“ ці конфіскував і д. Погодовського тигне до судової відповідальности по 1 і 6 п. 129 ст. карн. зак.

— Пам'яті І. Тобілевича. В ч. 836 харківського „Утра“, од 6 септембра 1909 р., вміщено коротеньку замітку з нагоди других роковин за дня смерті (2 септембра) видатного українського драматурга й артиста І. Тобілевича (Кариєвка-Карого).

Театр і музика.

— Театр „Соловцов“. „Золота Свобода“, яку нам довелось бачити на третій її виставі, йде в театрі віртуозно, грають артисти: Чаруська, Неделін, Орлов-

Чужб., Дагмаров—Жуков—чудово. Але кому потрібна і ця кисло-солодка німецька комедія (Лотара) з її дешевенькою „мораллю“, і ця розкішна гра артистів. Акторам марнують такими виставами час, а публіка не хоче „Золотої Свободи“: в театрі порожніть. Сили акторської втрачаються бо-зна на що. Коли в театрі „Соловцов“ сього року нова атмосфера, та вона мусить найперше вивирити репертуарний напрямок торішніх роки.

Litera.

Листи до редакції.

I.

Високоповажаний пане Редакторе!

Штрафи, які впали останнім часом на Вашу шановну часопись, за певне дуже пошкодили матеріальному становіщу її, котре й до того не було красне.

Бажаючи, по змозі, прийти до задоволення в цій алий пригоді нашому єдиному щоденному органу, посилаю Вам пане Редакторе, 10 карб. *), складені кількома тушешами українцями, що сами заробляють на місяць 25—30 карб. і не можуть дати великої помочи.

Дуже хотілося-б, щоб їхня щирість була прикладом другим землякам нашим та привела-б до більш серйозних наслідків.

Д. Ткаченко.

Харків, 15 септемня, 1909 р.

II.

Повернувшись оце недавнечко з Кавказу, куди мене посилали лікарі побутись хвороби, та хоч трохи заспокоїти розв'ягрену душу,—я тільки тепер довідався про допис з Полтави, що надруковано в 155 числі „Ради“, про роковину смерті М. А. Дмитрієва.

Сумні та нерадні звістки подає д. дописувач, і сім'я,—сповіщає,—небіжчика на панахиді не було; 4 юлі вона виїхала до Севастополя; і могла стоїть не впорядкована, немов забута; ні ограла коло неї, ні хреста, ні пам'ятника; навіть квіток не видно, які ростуть по других могиллах“.

Усе бачив і все добре знає д. дописувач і про все доведе до відомости громадянства. А от про те, чого саме сім'я небіжчика виїхала до Севастополя, д. дописувач і не подає звістки, хоч письменник Павле Мирний, котрого я прохала спорудити панахиду, усім, хто був на могилі, доводив,—як хвалився він мені,—що сім'я М. А. виїхала до Севастополя, щоб там, у сестри покійного, де трохи не кожного літа одпочивав М. А. з своєю сім'єю і куди налагодився іхати і в рік його несподіваної смерті,—щоб там, кажу, серед рідних помянути його, як повинно близьким до його людям поминати...

Не буду допитуватись д. дописувача, чому він, подаючи свої правдиві звістки, не згадав і про це? То його совісті діло.

Певне, у його серце болить дужче, ніж мого, і щоб заспокоїти його розв'ягрену моїм занедбанням пам'яті небіжчика душу,—я оцим листом мущу довести до свідомости громадянства, через віщо могла покійного, любого мого досі невпорядкована, як слід, і як мені бажається її впорядкувати, відповідно його пам'яті, його праці.

Як ховали мою вірну дружину, то близькі до нас люди поклопотались, бо я зовсім непригомна була,—замовили одно тільки для його домашньої місця, котре й обведено до якого часу невеличкою загородою, як це вавжде роблять; могли висипати і засіяно теж дочасними квітками... Як їх не бачив д. дописувач, не розумію... Потім, як я трохи огуляла від свого тяжкого, несподіваного горя—то замовила рялом з домовною небіжчика і друге однакової з першим міри місця, котре стоїть поки ще не обгорожене...

А спочатку цього року, ще взимку, обернувшись до українського художника Василя Кричевського та скульптора Хведора Балавенського, що живуть у Києві, щоб вони скомпонували пам'ятник стільний українській небіжчичковій і стільну до його огорожу. А виконати це так, як я хочу, не так легко, як піти та купити готовий пам'ятник, та й поставити його! Як вони виконують моделю, то я все те зараз замовлю, кому вони порадять і в свій час і на свій кошт поставлю я той пам'ятник, щоб... не було серце у д. дописувачів і не мусили вони робити докірливих закидів та гучних закликів, що коли, мовляв, ті, хто стояв найближче до М. А., не піклуються, щоб могла була такою ж гарною, якою була його праця, то місьцеве українське громадянство цей обовязок мусить взяти на себе“.

Вдова небіжчика Ганна Дмитрієва.

Полтава, 30 септемня 1909 р.

ДОПИСИ.

(Од власних кореспондентів).

С. СУНКИ, черкаського повіту (на Київщині). Читаючи дописи „Ради“, бачив, що скрізь люди добиваються кращої долі одривають потребит. товариства, требають гарних шкіл тощо, і сором бере за наших селян. Дивний народ—наші селяне. Вони не то

*) Гроші мусив передати д. Тимошенко.

що сами не тямлять, як вести гарний лад і порядок у своїй громаді, а навіть обурюються на того, хто хоче їм зробити щось корисне. Є в наших селіх потребителів крамниці і кредитове товариство, але засновані вони не селянами. Двоє ж трох інтелігентів, які, не дивлячись ні на які на їх нарікання з боку селян і вороже відношення їх до цих справ, таки довели діло до кінця. Тепер діла банку й крамниці йдуть добре, і пайщиків і членів усе більше стає. Особливо гарні діла в крамниці, бо почали весті її тямучі люди. В банку ж траплялись „закорючки“ через те, що не вміють весті книги, але тепер, здається, справа вступила на певний шлях. Є у нас також і земська школа. Як би не енергій та допомога грішми нашої поміщиці кн. П. Г. Яшвіль, Сунки ніколи б не мали такої гарної школи, як тепер. Школа гарна і зверху й з середини. Обклали її цеглою. В середині помальовано, чисто, так що й не подумавши, що це сільська школа. В класах і коридорі багато картин і всяких колекцій по природознавству та хазайству. В цім році при школі одриваються ремісничі класи, де будуть вчить слесарства, ковальства, столярства. Сюди приймуть тих, що скінчили 2-х-класову школу. Тепер є 10 вакансій, а проханнів подано до 30. Прийдеться приймати тих, хто має крайній атестат і хто старший. Простяться і з других сел, а найбільше з м. Смілої (17). Після ремонту школи і постройкі майстерень оце 29 августа було посвячення.

М. ЛАДИЖИН, гайсинського повіту (на Поділлі). Наш край якийсь ніби заражений, бо в такій він місцині, куди ніякі вітри не заганяють хмар. В Ладизжині й околицях як буває дощ, то лиш краєм—себ то він йде десь інше, а в нас лиш крапає. Цього літа ж нема в нас дощу мало не з весни. Погоріла вся ярія й городина, а тепер позасівана озимина лиш покажеться з землі, зараз пропаде. Спека така тепер в ладизжинських околицях стоїть, що термомір підбігає талом не на 40 градусів. Люде дужче тим засмучені.

С. ДРАБОВ, золотовошського повіту (на Полтавщині). Надійшла осінь, незабаром почнуться холоди. Селяне наші впорались з хлібом і знов наворачтаються думкою до того, як боротись з стародавніми злиднями, та міркують про гуртову роботу. Не пастиє нам в цьому, що й казати. Ще торік хотіли драбов'яне засновати позичкове товариство, та пан інспектор дрібного кредиту щось не дуже поспішає задовольняти їхні бажання: все не затвержує корисного гурту. А пунтих інтелігентів, котрі б виклопали дозвіл на товариство, біг—має в нашому селі. Так само й наша хліборобська артіль зустріла такі перешкоди, що довелось їй спинитись на однім місці. Подали 10 селян прохання до кн. Барятинської, щоб вона продала їм землі на полекших умовах та в княгині, видно, й без того сила роботи: нема на це прохання ні вісти, а ні чутки. Одно слово, рік промайнує без ніякої гарної новинки в житті наших хліборобів, не дав він ніякого гурту, ні товариства, хоч і дужче кортить де-кому з селян попрацювати громаді на користь.

На цю осінь та за зиму сподіваються драбов'яне скласти товариство потребителів, як гурт найпростіший. Про значіння у нас потребителського товариства та крамниці нічого й казати: вся торгівля в нашому селі в руках євреїв, котрі сами й ціни встановлюють, і за майно крам миняють, а в суботу, наприклад, нічого в крамнилах не дістанеш—скрізь замкнато. А як товариська крамниці матиме найпотребітійший крам, продаватиме його дешевше і совісно, та й членам-потребителям даватиме пайок з чистого прибутку, то становище незможних селян вже й од цього поліпшає.

С. ДЕРКАЧІ (на Харківщині). Цим днями відбулось зібрання членів нового у нас гурту—потребителського товариства. Багато на перший час роботи набирається „потребителям“. Треба вибрати правління, затвердити нових членів, поміркувати, де і як починать торгівлю у власній крамниці. На зібранні 1-го септября правління вибрали і почали обговорювати, який крам купувати, щоб розпочати торгівлю. Оутут то й виявилось, що й у новий гурт просякчало кілька інтелігентів, для котрих дрібні, особисті інтереси куди вище стоять, ніж товариські. Де-які з членів, в кого є гучний голос та мале розуміння справи, почали галасати, щоб на почин виписати вагон камінного вугілля і розпродати його. І як не ретували інші члени, зібрання ухвалило розпочати торгівлю з вугілля, хоч вагон цього краму коштуватиме карбов. 150—це раз, а друге—в нас під боком залізана дорога, котра дає своїм служачим вугілля стількі, що вони й єсуді своїх ним наділяють. Та нічого не зробили: забрало в руки справу якихсь двоє—троє людіць, та й орудують нею, як сами знають, їм нема до того діла, що інші товариські крамниці починають з дрібшого, більш потрібного селянам краму і цим любують собі дорогі для товариства довіря й пошану; їм байдуже роспи-

тати про нове діло у більш досвідчених людеі, або хоч прочитати, примірно а книжечки д. Доманицького „Потребителські крамниці“, який крам зручніше зпочатку заводити, бо у них, бачите, „своя рука владика“. Наполя пора сіяти озимину: треба б поратись з посівом, та дощу нема ні краплини. Земля лежить суха та тверда, нічим її не вкочупнеш. А як сіяти не можна—доводиться працювати на току: домолочувати ярину. Густенько покнаклади цього року наші селяне скірт соломи, доволі є на селі харчу „червоному півнені“. І він частенько таки виявляє своє обурення проти селянського добробуту і трощить скірти соломи, стоги сіна, хати, клуні і ин. селянське майно.

„Божа це кара!“—скаржаться люде і не бачуть забезпеки од злиднів ні при врожаї, а ні без його.

Листування редакції.

Бігород. Д-ві Заболотному. Вашого дописа незручно друкувати: він має якийсь особистий характер.

Д. Петрушевському (Шпола). 1 част. „Історії одного селянина“ продається в книгарні „Л.Н.В.“ (Велика Володимирська № 28) і коштує 60 коп.

Д. Вербицькому (Ворхнєдніпр.). 2 примірники „Іст. Укр. Р.“ Аркаса видані для Вас Українськ. книгарні.

Ст. Банні, Усурийськ. зал. дор. Д-ві Олександрів Ільчовичу. На великий жаль, ми не можемо умістити в газеті Ваш залик до громадянства, поки в Вас ще нема таких бібліотек. Коли буде дозволена адміністрацією хоч одна, тоді такий залик до громадянства можна буде надрукувати і жертвувати посланити українськ. книжки на адресу цієї бібліотеки. Тепер же Вам слід зробити приватні залоги. Гудай-Ілля, 40 Грив.—„Лист з села“ не буде надрукований: оповідає про те, що давно вже всі знають.

Справочний одділ.

Календарні відомости. Пятниця, 11 септембра. Прп. Федор і Євфросина, мч. П. Діодора і Дмитрія.

Сх. сов. 5 год. 48 хв., зах. сов. 5 г. 56 хв. Городський театр—„Травіата“. Театр „Соловцов“—„Дни нашей жизни“. В „Провісті“—збори Ради товариства в 7 годин.

Редактор М. Павловський.

Видавець С. Чкаленко.

Оповістки.

Контора „Ради“ ласково прохає своїх шан. підписників і читачів, вписуючи, чи купуючи що небуде у тих магазинів, оповісти котрих друковались, або друкуються в „Раді“, неодмінно посылитися на нашу газету.

Вимагайте по всіх ресторанах, читальнях, кав'ярнях (кофейнях), та молочних доконей „Ради“.

Студ-філ. шукає ур. чи инш. підх. роботи у Києві. Згод. за стил. Стрілець, 24, кв. 5. Студ. Б. М. Я. 2-997-1

Студ-медик шукає репетит. чи инш. підходящ. роб. Адр.: Бібія, бульв., № 73, кв. 2, студ. А. Г. 3-990-2

ВІНДЗОР.

самий певний засіб, щоб вернути первісний колір волоссю; не шкодливий, завнує луку, допомагає росту волоссю. Флакон 1 р. 50 к. Т-во „Нісєсна Парфюмерна Лабораторія“, Думська площ. № 3, у дворі. 17-936-5

У Полтаві купувати варіан „Рад“ а передлачувати частками по полекших умовах можна в книгарні Г. Маркєвичка. Вульв. Котляревського. 930-76

У Катеринославі при книгарні Лозинської

на Проспекті,

відзначено відділ контори „Ради“, де приймається передлагувати частками по полекших умовах. р-0811-58

ДАМАМ г. КИІВА

Ново-одкрита майстерня „Ідеал“ Інститутська № 10. Остання повинна-шнєв. Приймає волосаних виробів і всіляку переробку волосаних виробів. Для д. д. парикмахерів—волосся, фризюр, крен, сіточки, бинди, тьоль, реміці, бруска, гребенці і инш. 100-859-73

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Літературно-Наукового Вістника У Києві, Вел.-Володимирська вуль., № 28.

Має на складі видання Львівської Видавничої Спілки, Наукового Товариства, Проф. М. Грушевського по історії України і українському питанню, а також видання російських на українській мові. Продаються тако-ж з недавнього часу твори білоруських письменників.

Там же можна купувати комплекти Л.Н. Вістника за попередні роки. Великий вибір листовних карток з портретами українських письменників, а також репродукції картин українських і рос. художників. 6—66—68

у ЖИТОМІРІ передлачу-вати і купу-вати варіан „Рад“ можна в ук-раїнській книгарні В. Совинського, В.-Михайлівська вуль. р-21-58

Листво ВРАЧА

(Видорізка). „Я врач, уже около 20 л. страдам ЭКЗИМОЙ лица, перепробовав массу средств, но никак не мог избавиться от этой болезни и все безуспешно. Особно готовь воспользоваться Вашим средством „ЛАНЬ“ и прошу Вас выслать мне образец. Ваше средство во количестве 1/2 флакона выслать и в плату, какому выделаете свобод. каначество,—я с удовольствием выкуплю и научу применять это средство. Желательно, врач Т. В. Бу-ИИ. Вы отыать и выслать 2 БАН „ЛАНЬ“ и 1/2 флакона для опыта получения. ТВИТРАММУ. Вышлите 2 банки БУ-ИИ—даватьеь отп. пошло выдержки. За Ваш „ЛАНЬ“ отдельное Ваше письмо, после употребления 1/2 флакона, вышлю на имя ЭКЗЕМА ПРОШЛА, воть уже не-длзя, какь я мою лицо водою сь МЫЛОМЪ и мазю больше не УПОТРЕ-БЛЯЮ.“

„ЛАНЬ“ есть замечательное средство, используемое ОЧЕНЬ ВЫСТРО и УСПЕШНО

ЭКЗЕМУ, ЛИШАИ, СЫПЬ, ЗОЛОТУХУ, ЯЗВЫ, ПРЫЩИ, ОЖОГИ и т. д. ЗУДЪ и БОЛЬ прекратятъ почти моментально. Цена 1 р. 50 к. С. РОСТЕВЪ, Кавказская улица, Ж. Ж. С.-Петербург. Высылка налож. платеж. Пересылка по почтовой тарифу. Мило „ЛАНЬ“ вретъхъ заготовителъ банк кудько 75 к., гатенческая плуца „ЛАНЬ“ вер-1 р. и личной крестъ „ЛАНЬ“ бан. 2 р. Найдетье в аптекахъ и аптекарскихъ магазинахъ. 0-200 14-26

„Казахья сельського пастыря“.

Адреса в. Київ, Под. г. Степановському. 20-923-19

„СВОБОДА“

українська часопись в Америці. Виходить щотижня. Річна передлата 2 доллара (10 кор.). Адреса: „Svoboda“ 184 Hudson St. New-York N. V. N. A. 5-614-18

ВИДАВНИЦТВО „ЧАС“

продаються такі книжки:

- № ПЕРША СЕРІЯ: 1. М. Левцький. Злочинниця (з пор.) 3 к. 2. Г. де-Моисаєв. Батько Мілон (з пор.) 3 к. 3. М. Телешов. Скврта (з пор.) 3 к. 4. В. Прус. Живий телеграф 1 к. 5. К. Мікош. Сніг чи пашнок? 2 к. 6. А. Фогларо. Срібний хрестик (з мал.) 2 к. 7. Р. Кіплінг. Бунтарь Моті-Гіш (з мал.) 3 к. 8. Г. Вогте. Маріява 1 к. 9. А. Гарборг. Помста 3 к. 10. Рідкі струни (Збір. віршів) 4 к.

ДРУГА СЕРІЯ:

- 11. П. Ротарь. Не в руку (з портр.) 3 к. 12. О. Мірбо. Брогала (з мал.) 2 к. 13. А. Чехов. Ліхо (з мал.) 2 к. 14. М. Родзевичова. Мотлох (з мал.) 5 к. 15. Й. Лі. Дві матері 1 к. 16. Д. Чіамполі. Сільська вчителька (з малюнк.) 4 к. 17. А. Райвін. У найми 2 1/2 к. 18. Вибірний Макогоненко. В суді 3 к. 19. І. Вазов. Павло 1 к. 20. „На одпочивок“ несебі вірші 4 к.

ТРЕТЯ СЕРІЯ:

- 21. О. Юркевич. Непорозуміння (з мал.) 2 к. 22. Е. Золя. Верзобіт 3 к. 23. Л. Толстой. „Гаси вогонь, поки не розгорівся“ (з портр.) 4 к. 24. П. Моравська. „Смерть“ 1 к. 25. П. Кольсон. „Гроза міністрів“ 3 к. 26. А. Доде. Остання лекція 3 к. 27. Японська казка. „Свінячий син“ 1 к. 28. Леся Українка. „Одно слово“ (з портр.) 2 к.

29. І. Тургенев. „Вірок“ (з портр.) 5 к. 30. П. Розебер. „Пріятели“ 2 к.

№ ПО ЗА СЕРІЯМИ: 1. Одривний календарь на 1909 рік без сивини 30 к.

2. Народній календарь на 1909 рік 10 к. 3. Життєпис Тараса Шевченка з 2 фарб, мал. і 6 в. в оду фарбу 3 к.

4. Словник Українсько-російський (25.000 слів, 320 подвійних сторінок). Ціна 75 к.

Всі видання „ЧАСУ“ можна придбати в Книгарні „Київськ. Старики“ Київ, Бєзаківська, 8.

Склад виданнів в Книгарні „Літ.-Наук. Вістника“ Київ, В.-Володимирська, 28. Хто замовля на складі на 1 карб.,—той за пересилку не платить, а хто замовля на 3 карб.—одерж. дурно, яку схоче, серію ниніш „ЧАСУ“ (10 назв.)

Пать відсотів від продажу виданнів „ЧАСУ“ буде призначено на пам'ятник Т. Шевченку у Києві.

Всі три серії книжок (№№ від 1 до 30) коштують 75 к. без пересилки. 0 657-24